SUOMEN AKATEMIA

Lausunto

18.5.2017

Dnro
AKA/19/00.03.20/2017

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Asia: VNS 4/2017 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018-2021 ja K 14/2017 vp Hallituksen vuosikertomus 2016

Viite: Asiantuntijalausuntopyyntö 10.5.2017

Pyydettynä asiantuntijalausuntona lausun kunnioittavasti seuraavan.

Kestävän kasvun perusedellytys Suomessa on osaaminen. Kansainvälinen kilpailu osaamisen kehittämisessä ja sen hyödyntämisessä kiristyy tutkimuksen ja koulutuksen painopisteen siirtyessä Aasiaan. Jotta Suomessa voitaisiin tehokkaasti tukea osaamisen kehittämistä, on luotava ja tuettava menettelyjä, joiden avulla tiede ja tutkimus kykenevät sekä itse tehokkaasti uudistumaan että tukemaan yhteiskunnan eri sektorien toiminnan uudistumista.

Kyky tehdä korkealaatuista tutkimusta ja käyttää muualla tuotettuja tutkimustuloksia kytkeytyvät vahvasti toisiinsa. Ne ovat merkittäviä tekijöitä, joiden avulla yhteiskuntaa ja taloudellista kasvua on Suomessa rakennettu. Kestävän kasvun haasteet liittyvät näihin kyvykkyyksiin.

Kestävän kasvun edellytys on osaaminen. Osaaminen tarvitsee inhimillisiä voimavaroja ja hyvää toimintaympäristöä. Erityisesti haluan korostaa seuraavia:

- **Osaamisen rakentuminen vaatii tutkimusorganisaatioiden hyvää yhteistyötä ja selkeätä työnjakoa**
- **Korkeatasoinen tutkimus vaikuttaa laajasti yhteiskunnassa**
- **Rahoituksen pitkäjänteisyys tukee laatua ja rohkeutta**

Kestävän kasvun edellytys on tutkimusorganisaatioiden hyvä yhteistyö ja selkeä työnjako

Korkeakuoulujen ja tutkimuslaitosten toiminnan laatu ovat ratkaisevassa asemassa uusien tutkimustulosten tuottamisessa, kansallisen kilpailukyvyn kehittymisessä sekä sivistyksen ja kulttuurisen ymmärryksemme edistämisessä. Julkisen talouden resurssit ovat kuitenkin rajallisia ja niiden käytön tulee olla tehokasta tuottaessaan parhaan mahdollisen lopputuloksen. Kaikkea ei tarvitse, eikä kannata tehdä kaikkialla.

Tarvitsemme siksi tutkimusorganisaatioiden profiloitumista sekä keskinäistä yhteistyötä ja työnjakoa, jotta kunkin organisaation vahvuuksille rakentamalla luodaan sekä paikallisia että kansallisia laadukkaita ja vaikuttavia tutkimusalueita.

Vaikka jokaisella yliopistolla on vastuu oman profiloitumisensa kehittämisestä, kokemus on osoittanut profiloitumisen käytännön toteuttamisessa haasteita. Siksi vuodesta 2015 alkaen on valtioneuvoston julkisen talouden suunnitelman vuosille 2015-2018 pohjalta siirretty yliopistojen toimintaan osoitetusta valtionrahoituksesta 50 miljoonaa euroa Suomen Akatemian kautta jaettavaksi yliopistoille.

Profiloitumisrahoituksen keskeisenä tavoitteena on tukea yliopistojen omien strategioidensa pohjalta valitsemien profiloitumisalueiden kehittymistä korkeatasoisiksi ja kansainvälisesti kilpailukykyisiksi tutkimusalueiksi. Hakemusten tiukan kansainvälisen vertaisarvioinnin pohjalta tehtävien rahoituspäätösten myötä yliopistoilta siirretty rahoitus palautuu täysimääräisesti yliopistoille – parhaiden yliopistojen omien strategioiden pohjalta laadittujen suunnitelmien saadessa tukea suhteessa eniten. Rahoitus kannustaa siten yliopistoja strategiseen kehittämiseen ja kansainväliselle tutkimuksen huipulle tähtäämiseen. Yliopistojen profiloitumisalueista esimerkkeinä voidaan mainita mm. lääkekehitys ja diagnostiikka, materiaalitutkimus, digitaaliset toimintaympäristöt, vähemmistöjen tutkimus, biotalous, nanotutkimus sekä opetuksen ja oppimisen tutkimus.

Yliopistojen profiloitumista tukevaa rahoitusmuotoa on kehitetty nyt useamman vuoden ajan tiiviissä yhteistyössä yliopistojen kanssa. Parhaillaan loppusuoralla olevassa kolmannessa haussa on painotettu profiloitumisalueen korkean tason tavoittamisen lisäksi yliopistojen keskinäistä yhteistyötä ja työnjakoa. Tavoitteena on ollut näin vahvemmin tukea yliopistojen omiin lähtökohtiin pohjautuvaa kansallisen tason kehittämistä ja mahdollistaa entistä vahvempien tutkimuskeskittymien muodostuminen ja kehittyminen Suomessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee yliopistojen uudistumista yli 190 miljoonan euron strategiarahoituksella sopimuskaudella 2017-2020. Suomen Akatemian kokemuksen mukaan ministeriön strategiarahoitus ja Akatemian jakama kilpailtu tutkimusrahoitus täydentävät hyvin toisiaan ja kannustavat yhdessä entistä vahvemman ja vaikuttavamman yliopistolaitoksen kehittämistä.

Korkeatasoinen tutkimus vaikuttaa laajasti yhteiskunnassa

Kestävän kasvun toinen haaste liittyy tutkimuksen laajan vaikuttavuuden edistämiseen. Tieteellä ja tutkimuksella on merkittävä rooli vaurauden ja hyvinvoinnin lähteenä. Sen lisäksi tiede tukee myös käytäntöjen kehittämistä ja osaamisen kasvattamista, tarjoaa perusteltuja lähtökohtia päätöksenteolle ja rakentaa maailmankuvaa ja sivistystä. Nämä tieteen erilaiset vaikuttavuuden roolit ovat myös toisiaan täydentäviä: esimerkiksi yrityksen päätöksenteko edellyttää paitsi riittävästi tietoa myös hyvin koulutettuja toimijoita.

Tutkimus vaikuttaa laajasti yhteiskunnassa ja kestävän kehityksen tukena tutkimustulosten, yhdessä tekemisen sekä osaavien ihmisten kautta. Tiede ja tutkimus vaikuttavat parhaiten silloin, kun luodaan ympäristöjä ja kannusteita näiden erilaisten vaikuttavuuden reittien helpolle avautumiselle ja toiminnalle.

Vuonna 2016 Akatemia toteutti 30 miljoonan euron kärkihankerahoituksen avulla nuorelle tutkijasukupolvelle suunnatun haun, jossa kannustettiin tutkijoita tutkimustulosten hyödyntämiseen. Rahoitetut hankkeet ovat nyt käynnistyneet ja tarjoavat esimerkkejä siitä, miten nuoret tutkijat ovat oivaltaneet oman tutkimuksena hyödyntämisen mahdollisuudet (lisätietoja http://www.aka.fi/fi/tiedepoliittinen-toiminta/akatemian-karkihankerahoitus/). Tämä kertaluonteinen rahoitus on tarjonnut hyvän mahdollisuuden innostaa tutkijoita aktiivisuuteen oman tutkimuksensa vaikuttavuuden edistämiseksi. Akatemia soisi tällaisia mahdollisuuksia olevan tarjolla myös jatkossa.

Akatemian yhteydessä toimiva Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) on rahoittanut vuodesta 2015 alkaen yhteiskunnallisesti merkittävää ja vaikuttavaa korkeatasoista tiedettä. Tutkimuksen avulla etsitään konkreettisia ratkaisuja suuriin ja monitieteistä otetta vaativiin haasteisiin. Tämä edellyttää sekä tieteenalojen että politiikka-alueiden rajojen ylittämistä ja uudenlaisten lähestymistapojen käyttöönottoa. Käynnissä olevat 30 tutkimushanketta (lisätietoja http://www.aka.fi/fi/strategisen-tutkimuksen-rahoitus2/ohjelmat-ja-hankkeet/) on valittu niiden yhteiskunnallisen merkityksen, vaikuttavuuden ja tutkimuksen laadun perusteella. Yhteistyö tiedontuottajien ja -hyödyntäjien välillä koko hankkeen ajan on erittäin tärkeää. Hankkeet tekevät yhteistyötä kymmenien julkisten ja yksityisten toimijoiden kanssa ja voivat siten merkittävästi ja laajasti vaikuttaa myös kestävän kasvun edistämiseen.

Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2018-2021 panostetaan huippututkimuksen ja sen vaikuttavuuden edistämiseen tukemalla yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteyteen perustettavien lippulaiva-tutkimuskeskittymien rahoitusta yhteensä 50 miljoonalla eurolla vuosina 2018-2019. Lisäksi valtio varautuu osallistumaan lippulaiva-tutkimuskeskittymien rahoittamiseen ja kehittämiseen alkuvaiheessa 60 miljoonan euron pääomittamisella.

Suomen Akatemian mielestä lippulaiva-ohjelma on sovelias tukimuoto huippututkimuksen vahvistamiseksi ja sen yhteiskunnallisen ja talouden kasvua tukevan vaikuttavuuden lisäämiseksi. Lippulaiva-ohjelmassa on tärkeää yhdistää kansainvälisen kärjen tavoittelu ja korkea tieteellinen taso uudistamalla rakenteita ja toimintatapoja ja liittämällä yhteen parhaita osaajia. Tuloksena ovat kansainvälisesti näkyvät, erittäin korkeatasoiset ja vaikuttavat tutkimuskeskittymät, jotka ovat houkuttelevia sekä yksityisen että julkisen sektorin toimijoille niin Suomessa kuin kansainvälisestikin.

Rahoituksen pitkäjänteisyys tukee laatua ja rohkeutta

Tutkimuksen rahoituksessa kilpailullisella rahoituksella on merkittävä asema tutkimuksen laadun ja vaikuttavuuden parantamisessa. Kansainvälisen vertaisarvioinnin perusteella voidaan valita lupaavimmat tutkimushankkeet ja tutkijat. Kilpailullisella rahoituksella on myös merkittävä rooli tieteen uudistumisessa. Suomen Akatemian rahoitus muodostaa yliopistojen tutkimusrahoituksesta noin 20 %.

Kilpaillun tutkimuksen rahoituksessa on tärkeä tukea sekä tutkijalähtöisiä että strategioiden pohjalta syntyneitä tutkimushankkeita ja -ympäristöjä. Yliopistojen profiloitumisrahoituksessa sekä tänä vuonna hakuun avattavassa uudessa lippulaiva-ohjelmassa hakijoina ovat tutkimusorganisaatiot. Tieteen uudistumisen, läpimurtotutkimuksen tukemisen ja korkealaatuisen työn edellytys ovat kuitenkin osaavat ja innovatiiviset tutkijat ja tutkijaryhmät. Siksi Suomen Akatamia haluaa korostaa, että myös tutkijalähtöisten rahoitusmuotojen riittävä laajus on ensiarvoisen tärkeää Suomen tieteen, tutkimuksen ja innovaatiopotentiaalin kannalta. Nykyisellä rahoitustasolla akatemiahankkeiden, akatemiatutkijoiden ja tutkijatohtoreiden hyvistä hakemuksista voidaan rahoittaa vain pieni osa.

Suomen Akatemia katsoo, että Valtioneuvoston selonteossa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018-2021 ja Hallituksen vuosikertomuksessa 2016 kuvatulla tavalla on ohjattu panostuksia tieteen ja tutkimuksen ja sen laajan vaikuttavuuden edistämiseksi ja toivoo, että tämä suuntaus jatkuu myös tulevaisuudessa. Suomen Akatemian mielestä nämä lisäpanostukset ovat tarpeellisia ja tervetullut signaali aiemmin päätettyjen rahoitusleikkauksien jälkeen. Akatemia haluaa kuitenkin korostaa, että kestävän kasvun vakaan pohjan rakentamisessa on huolehdittava sekä tutkijalähtöisen että strategisin perustein suunnatun rahoituksen riittävästä tasosta ja pitkäjänteisyydestä.

Helsingissä 18.5.2017

Ylijohtaja, tutkimus

Riitta Maijala